

SZEMLE

**CSÁKY-PALLAVICINI KRISZTINA – EGGENDORFER
NOÉMI CECÍLIA – NYIKÁNÉ KÖKÉNY DÓRA:
OTTHONOKTATÁS MAGYARORSZÁGON. HÁROM
SZAKDOLGOZAT A HAZAI HOMESCHOOLING JELENÉRŐL.
TAKÁCS ETEL PEDAGÓGIAI ALAPÍTVÁNY – ELTE EÖTVÖS
KIADÓ. TEPA KÖNYVEK, BUDAPEST, 2019.**

Trencsényi László: Rekviem az otthonoktatásért

Golnhofer Erzsébet laudációjában bizonyára joggal korholta a szerzőket jól ismert kedves mosolyával, a kibocsátó alma mater, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kara nevében (s nyilván a brand védelmében) a bőkezű mecénás, a Takács Etel Pedagógiai Alapítvány emelkedett hangulatú, ünnepélyes könyvbemutatóján – szóvá téve a minta kiválasztásának hézagait, a kutatásmetodika leírásának szűkszavúságát, bizonyos megállapítások túláltalánosító megfogalmazását. A tény akkor is tény marad. A szerzők, a támogató és az ELTE Eötvös Kiadó jóvoltából olyan kötet látott napvilágot, melynek jelentősége messze túlnő önmagán.

Meglehet, a kötetben szereplő három, eredetileg egyetemi szakdolgozatnak készült mű megannyi önértéket is hordoz (ezekről szólnék jelen recenziómban), ám különös visszfényt ad a szövegeknek, hogy még a júniusi ünnepi könyvbemutatón sem tudhattuk, hogy a könyvben bemutatott, s jobbra 2018-ban befejeződött kutatások

adatai, információi mögé az olvasónak saját példányában minden állítmányba be kell majd építenie a *múlt idő* jelét. Az Országgyűlés ugyanis a forró nyár, a pedagógusvakáció napjaiban váratlan fordulattal módosította a Köznevelési törvényt, oly módon, hogy a különböző motívumokkal magántanulói státuszt szerzett diákok ott-

honi oktatása – megannyi családi, közösségi kezdeményezés – Magyarországon ellehetetlenüljön.

Így válik a kötet *neveléstörténeti dokumentummá*. A szakmai paradoxon abban áll, hogy ez az állapotváltozás nemhogy

nem szürkíti a három tanulmány jelenlétét a mában – hanem éppenséggel különös rangra emeli azokat.

A kutatások, a dolgozatok írása idején (mint *Eggendorfer Noémi Cecilia* a kötetben elsőként szereplő írásának bevezetőjéből megtudjuk) a szerzőknek az OECD optimista prognózisa szolgált vezércsillagul, mely az iskolafunkciók átalakulásában világszerte, fejlettségű országokban éppenséggel

az olvasónak saját
példányában minden
állítmányba be kell
majd építenie a múlt idő
jelét

a kisközösségi, mondhatni civil kezdeményezéseket emelte ki a tudástranszfer válságának megoldásaként. Ez az optimista prognózis vezérelte a kutatók tekintetét és tollát. Axiómaként fogadták el a változásoknak ezen irányát. Ezért kapnak kiemelt teret ezekben az írásaikban a progresszív amerikai szociológia klasszikusai, a nálunk is sokat olvasott *John Holt*, illetve a kevésbé olvasott, de sokat idézett „iskolátlanító legenda”, *Ivan Illich*. Ebből a perspektívából követték kutatásaik tárgyát, a hazai otthonoktatási mozgalmak történéseit. S kiegészítették mindezt (ha mindhárom szerző különböző súlyozással is) a 20. század eleji, továbbá a hazánkban a rendszerváltást megelőző és azt közvetlenül követő pedagógiai forrongásban (újra)felderített reformpedagógiai hagyományok felidézésével, nemkülönben *Nahalka István* és *Halász Gábor* iskolafelfogásának elemzésével (*Nyikáné Kökény Dóra* munkájában), a demokratikus nevelés magyarországi mozgalmait Bécsből segítő, egykor a pécsi Apáczai Nevelési Központ innovációjában, illetve az Általános Művelődési Központ kutatásában feltűnt *Fóti Péter* megnyilatkozásainak felidézésével (ugyancsak hangsúlyosan *Nyikáné* munkájában), vagy (többen is) *Radó Péter* nagy hatást kiváltó, s az OECD-prognózzal teljesen konvergáló munkájának (*Az iskola jövője*, 2017) integrálásával. *Csáky-Pallavicini Krisztina* időben mélyebbre „ásott”, s a (többé-kevésbé) felvilágosult abszolút monarchiák (ma már tudjuk: többmotívumú) népoktatási törekvései előtti időszakból idézett fel tradíciókat.

Az otthonoktatás hazai kutatásának szerény arányairól ad számot panaszosan Eggenhofer Noémi Cecília. Ebből a szerény korpuszból hivatkoznak kötetünk három tanulmányának szerzői. *Mihály Ildikó*

és *Berényi Eszter* neve a leghangsúlyosabb ebben a körben. De nem csupán az irodalom volt szűkös (s ezért is felbecsülhetetlen az értéke jelen kötetnek; szakirodalmat teremtett, s nem a szerzőkön múltott, hogy – ismétlem – immár neveléstörténetit) – de a téma kutathatósága sem egyszerű kérdés. Ahogyan az iskolák tulajdonlása egy kézben összpontosult, úgy lett az információkhoz való hozzájutás lehetősége is – túl a GDPR bürokráciáján – a monopóliummal bíró hivatal szeszélyének függvénye. Az első tanulmány szerzője panaszolja is egy lábjegyzetben, hogy az Oktatási Hivatal

a téma kutathatósága sem egyszerű kérdés

megtagadta bizonyos információk kiadását. Kutatóként a családokhoz, az otthonnevelők kis, már-már rejtőzködő kommunáihoz eljutni így

nagy kihívás, s különösen az a hivatalos apparátus nélkül dolgozó, fiatal kutató-gerrilla számára.

Így adódott az adatbázisok beszerzésének, a mintaképzésnek bírálható minősége és mennyisége. Az első tanulmányban a közösségi média megfigyelése nyomán jutott adatokhoz a kutató. 118 blogbejegyzést vetett alá dokumentumelemzésnek (a kiemelt 3 blog 1616 bejegyzéséből válogatott), jól átgondolt kategóriarendszer alapján. *Nyikáné Kökény Dóra* foglalkozásokat figyelt meg, s interjút készített néhány kulcsszeméllyel, a tanulócsoportok mozgalmának vezető aktivistáival. Hólabdamódszerrel kísérelt meg családoktól kérdőívére válaszokat kapni *Csáky-Pallavicini Krisztina* – ez húszas nagyságrendű mintát eredményezett. Az adatok tehát mind-mind azért kiáltanak (kiáltottak volna), hogy a jelenségvilág teljességére kiterjedő kutatás igazolja a reményeket, s akár az aggályokat is. Ennek elmaradtával itt marad kezünkben ez a kötet – sokáig ezek a következtetések lesz-

nek a kényszerűen nosztalgikus elemzések hivatkozásai.

Mindenesetre nagy valószínűséggel az otthonoktatás erőteljes jellemzője a nagycsaládos lét, a fővárosi életmód, az inkább egykeresős család. (Nyilván ezt az adatot a betegséggel, fogyatékossgal élő ifjú családtag mellett maradás kötelezettsége erősíti, főként Csáky-Pallavicini Krisztina adatai alapján.) Vélelmez-

hetően a középosztály kerül olyan helyzetbe, s jut olyan felismeréshez, hogy a publikus iskola ártalmaitól, gyermekeit megóvándó, ki kell vonnia őket az iskolából. Eggendorfer

Noémi Cecília figyelmeztet felelősen a magántanulóvá válás másik útjára, a hátrányos helyzetűeket sújtó agresszív iskolai szelekció áldozataira. Ez a csoport ritkán önszervező erejű, nemigen jönnek létre itt tanulói csoportok, számukra esélyt talán inkább (az egyébként szintén válságos helyzetű) tanodák kínálnának.

Az otthonoktatás, tanulói csoport választásának motívumai közt hangsúlyos, de nem egyedülálló a gyermek *sajátos nevelési igénye* (ennek fizikai, gyakorta tán inkább pszichikus jegyeivel), de fontos motívumként jelenik meg tipikus fejlődésű gyerekek

szülei körében is az iskola bánásmódjával való elégedetlenség (keveslik, hiányolják a differenciálást, az egyéni bánásmódot, többen – mindhárom dolgozat vizsgálati személyei – az iskolai agresszió áldozataiként látják gyermekeiket, s bizony e panaszok közt a pedagógus agresszivitását említők mennyisége sem lebecsülendő). Fontos csoport – ezt igazolják a kutatások – az

ideológiai tudatosságból otthonoktatást választó szülők. Akik – úgy gondoljuk – meghallották *Vekerdy Tamás* prófétai intelmét, s a keményedő állami egyenlősítő rendszer erőteljes befolyása elől me-

a keményedő állami
egyenlősítő rendszer
erőteljes befolyása elől
menekítették gyermekeiket

nekítették gyermekeiket. E körben – s itt Eggendorfer Noémi Cecília önvallomása szerint „bibliás” elkötelezettsége még nagyobb hitelt ad az adatoknak – jellegzetesnek tűnik az otthonoktatást választó keresztény szülők érvelése: gyermekük keresztény szellemiségű nevelését csak a családi tanulókörben látják biztosítva.

Lám, a „keresztény szabadság” (az igazi) így keres kiutat a szorult helyzetben. Keres? *Keresett*. Mint írtam: 2019 nyara történelmi távlatot adott e kutatásoknak, e kötetnek. Megismétlem: történelmi jelentőségét ez a keserű tény csak fokozza.

